

Katarzyna Mroczek

Literatura staropolska a literatury europejskie : (związki i analogie)

Biuletyn Polonistyczny 19/3 (61), 14-19

1976

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

¹ Film Ronconiego, zgłoszony na tegoroczny Festiwal w Cannes, nie został tam wyświetlony: wycofany został w ostatniej chwili z powodu niedostosowania taśmy telewizyjnej do dużego ekranu i oddzielnej taśmy z dźwiękiem. Należy się tym większa wdzięczność technikowi z Sali Kinowej PKiN, który zwycięsko przebrnął przez te same kłopoty, doprowadzając projekcję do skutku.

Doc. dr hab. Wanda Roszkowska

LITERATURA STAROPOLSKA A LITERATURY EUROPEJSKIE (ZWIĄZKI I ANALOGIE)

Konferencja naukowa Warszawa 27 – 29 października 1975

W dniach 27–29 października 1975 r. odbyła się sesja naukowa na temat "Literatura staropolska a literatury europejskie (związki i analogie)", zorganizowana przez Instytut Badań Literackich PAN i Instytut Filologii Polskiej Uniwersytetu Warszawskiego. W obradach wzięli udział również goście zagraniczni: z Włoch, Węgier, ZSRR, Francji, Jugosławii.

Otwarcia obrad dokonali prof. dr Janina Kulczycka-Saloni, dziekan Wydziału Polonistycznego (UW) i Przewodnicząca Komisji Komparatystycznej Komitetu Nauk o Literaturze Polskiej PAN, i doc. dr hab. Stefan Treugutt, wicedyrektor do spraw naukowych IBL.

Dyskusja dotyczyła problemów relacji literatury staropolskiej z literaturami europejskimi w XVI i XVII wieku. Mówiono również wiele na temat teorii i metodologii badań komparatystycznych.

Pierwszy referat, zatytułowany "Problemy komparatystyki współczesnej", wygłosił prof. dr Zdzisław Libera (UW). Omówił kierunki rozwoju badań komparatystycznych we wszystkich dziedzinach nauki o literaturze, zarówno w jej odmianie strukturalno-historyczno-lingwistycznej, jak w zakresie socjologii życia literackiego, w historii literatury rozumianej jako dzieje sztuki słowa i pojmowanej jako historia idei. Przytoczone na zasadzie przykładu prace z zakresu literatury porównawczej w Polsce potwierdziły opinię, że trudno mówić o jednolitości metody w zakresie tych badań.

Jako drugi wystąpił prof. dr Tadeusz Ulewicz (UJ) z referatem pt. "Literatura polska a literatura włoska (Średniowiecze-renesans)", w którym zwrócił uwagę na fakt, że przy analizowaniu związków polsko-włoskich nie można traktować Włoch całościowo: najstarsze są związki z Rzymem, do późniejszych należą polsko-padewskie i polsko-bolońskie, a także zupełnie nie zbadane polsko-weneckie. Najwcześniejsze kontakty mają charakter religijno-kościelny, u schyłku Średniowiecza wyodrębniają się związki o charakterze uniwersyteckim. W dobie renesansu zaznaczają się wpływy humanistów włoskich w Polsce, uwidacznia się także działalność studentów polskich na terenie Włoch.

Kolejny referat, zatytułowany "Literatura polska a literatura włoska w okresie baroku: analogie i paralele, koherencje, zależności", wygłosił doc. dr hab. Julian Lewański (IBL). Stwierdził, że w zakresie analogii, które mogły być inspirowane przez wzory włoskie, a zwłaszcza przez proces rozwojowy włoskiej kultury literackiej (mówiąc skrótowo: od Petrarcki przez Ariosta do Tassa i Chiabrery), ale które mogły powstać też bez takiej zależności, najbardziej istotne było zmieszanie gatunków, rozluźnienie reguł, liberalne poetyki twórczości - szukanie nowości.

Paralelnie odbywały się pewne przemiany w traktowaniu poezji użytkowej, adresowanej, np. w zakresie literatury okazjonalnej. Najbardziej interesujące są koherencje, a więc pewne reakcje warsztatów literackich polskich na teksty lub modele barokowej poezji włoskiej, operujące jednak własnym materiałem i pozostające własnością polskiej kultury literackiej (można to zauważyć u takich pisarzy, jak: H. Morsztyn, S. Twardowski, D. Naborowski, W. Kochowski). Bezpośrednie zależności to oczywiście przekłady, rozbudowanie tematu miłosnego w liryce.

Doc. dr hab. Jadwiga Sokołowska (KUL) mówiła na temat: "Literatura polska a literatura francuska do połowy XVIII wieku (związki i analogie)". Podkreśliła konieczność uwzględnienia w badaniach literatury polsko-neołacińskiej i francusko-neołacińskiej w Polsce i we Francji - w obrazie całej kultury europejskiej musi być ona uwzględniana równolegle. Nie można bowiem w badaniach komparatystycznych zajmować się jedynie porównaniami literatury polskiej i francuskiej. Za pierwszoplanowe referentka uznała badania typologiczne.

Referat dr Krystyny Niklewiczówny (BUW) pt. "Piśmiennictwo hiszpańskie w Polsce" zawierał bogaty przegląd autorów hiszpańskich reprezentowanych w księgozbiorach polskich. Uwzględnione w nim zostały dzieła o treści filozoficznej, historycznej, publicystycznej, teoretyczno-literackiej oraz literatura piękna. Osobno omówieni zostali pisarze hiszpańscy cytowani przez autorów polskich, pisarze tłumaczeni lub przera- biani na polski oraz pisarze wydawani w Polsce. W końcowych wnioskach referentka stwierdziła, że wpływy literatury hiszpańskiej na literaturę polską miały charakter pośredni: za utworem polskim ukrywa się najczęściej jakaś nie wyjaśniona pozycja literatury z kręgu hiszpańsko- włoskiego.

Kolejny referat, pt. "Literatura staropolska a literatura angielska. Problemy i ich ilustracje", wygłosił prof. dr Witold Ostrowski (UŁ). Stwierdził on, że oba narody znacznie więcej zawdzięczają dziedzictwu kultury francuskiej i włoskiej Średniowiecza, renesansu i baroku niż wzajemnemu oddziaływaniu kultur rodzimych. Dlatego też historia związków między kulturami i literaturami tych narodów daje się ująć raczej w chro- nologiczny ciąg problemów wymagających zbadania niż w wykład przed- stawiający rozwiązania. Omówione zostały m.in. problemy związane z his- toriografią, utworami fabularnymi, literaturą polityczną, religijną i poezją obu literatur.

Dr Andrzej Borowski (UJ) w referacie pt. "Polska a Niderlandy. Związki i analogie kulturalne i literackie w dobie humanizmu i renesansu oraz baroku" podkreślił ciężenie kultury niderlandzkiej ku kulturze śród- ziemnomorskiej w XVI i XVII wieku oraz jej aktywność w przyjmowaniu i samodzielnym przetwarzaniu składników cywilizacji powszechnej. Ta po- zornie peryferyjna kultura stała się kulturą kosmopolityczną, jednolitą (przy terytorialnym podziale Niderlandów) oraz pośredniczącą (oddaną na usługi całej cywilizacji nowożytnej). Podobny jak w Polsce kompleks peryferyjności, stosunek do łaciny i cywilizacji powszechnej, podobień- stwa w sytuacjach grup innowierczych obu narodów miały ogromne zna- czenie w nawiązywaniu oraz rozwijaniu stosunków wzajemnych.

Literackie związki polsko-niderlandzkie zgrupowane zostały wokół

problemów narodowych, filozoficzno-wyznaniowych oraz humanistycznych (głównie erazmianizmu oraz lipsjanizmu).

"Literatura polska a literatura czeska do połowy XVIII w." – to tytuł referatu prof. dra Józefa Magnuszewskiego (UW). Zwrócił on uwagę na cztery fazy, które rysują się wyraźnie we wzajemnych relacjach literackich polsko-czeskich. Do końca XIV wieku zdecydowanie aktywniejsza jest strona czeska. Wpływy literatury polskiej zaczynają się dopiero w wieku XV. Obustronne przenikanie twórczości literackiej przypada na okres XVI²-XVII¹. Inny jednak charakter obu literatur (szlachecko-renesansowy – polskiej i mieszczańsko-reformacyjny – czeskiej) staje się przyczyną rozejścia ich dróg: do połowy XVIII wieku stosunki nie uległy nawiązaniu.

Dr Jacek Baluch (UJ), mówiąc na temat "Literatura polska a literatura słowacka do połowy XVIII wieku", zwrócił uwagę na drugoplanowość literatury polsko-słowackiej w badaniach literackich oraz na "szczupłość materiału" badawczego i skoncentrował się na tematyce teoretycznej, oddzielając badania "komparatystyczne" (nad literaturą polską i słowacką) od badań nad "literaturą powszechną" (kulturą łacińską). Stwierdził przy tym, że związki literackie polsko-słowackie w omawianym okresie dotyczą raczej literatury powszechnej niż komparatystyki i że zachodzą na płaszczyźnie ponadnarodowych całości literackich.

Temat "Literatura polska a literatury południowo-słowiańskie do połowy XVIII wieku" omówił prof. dr Tadeusz Ulewicz. Podkreślił, że związki Słowiańszczyzny południowej z Polską wynikały m.in. z zagrożenia tureckiego: w literaturach słowiańskich znaleźć można wzmianki o Polsce i o Polakach walczących z Turkami. Spotkać tam można także ślady znajomości polskich poetów (szczególnie Kochanowskiego). Referent zwrócił też uwagę na bogate kontakty personalne między Polską a południową Słowiańszczyzną. Niemalą rolę w tych kontaktach odegrał fakt, że odbywały się za pośrednictwem węgierskim i czeskim.

Kolejny referent, dr Jan Ślaski (UW), mówił na temat "Literatura staropolska a literatura starowęgierska". Wśród czynników, które sprzyjały lub warunkowały wzajemne stosunki polsko-węgierskie, najważniejszą rolę odgrywały kontakty polityczno-dynastyczne. Istotne znacze-

nie przypadło także analogiom polityczno-gospodarczo-społecznym obu krajów. Czynnikiem ożywiający relacje były też prądy oraz doktryny ideowe, a także łacina. Następnym kontaktów personalnych (o charakterze politycznym, naukowym, wyznaniowym bądź literackim) były: 1) pozaliterackie bodźce pobudzające czy nakłaniające do tworzenia dzieł piśmienniczych, 2) utwory tematycznie związane z drugim krajem, 3) interliterackie związki genetyczne polskie i węgierskie oraz konwergencje.

Prof. dr Bronisław Nadolski (UMK) w referacie zatytułowanym "Polska a Prusy. Kontakty literackie i kulturowe do połowy XVIII wieku" ograniczył się do omówienia kontaktów literackich Polski z Prusami Królewskimi, ściślej zaś - z takimi ośrodkami, jak Gdańsk, Toruń, Chełm. W powstającej na tych terenach literaturze, przeważnie łacińskiej, znajdujemy odbicie stosunków z Polską, podziw dla polskich twórców. Referent skoncentrował uwagę na szkolnictwie, podręcznikach szkolnych, oficynach drukarskich, twórczości historiograficznej, dostarczającej szczególnie ciekawych materiałów na temat stosunków z Polską, oraz na poezji i dramaturgii.

Prof. dr Jan Zaremba (UŚl.) omówił "Związki literackie Śląska z Rzeczpospolitą do połowy XVIII wieku", podkreślając silne ciążenie Śląska ku Polsce. W XVII wieku zaznaczyła się na terenie Śląska intensywna recepcja literatury polskiej, zwłaszcza renesansowej. Opóźnienie to należy tłumaczyć rozwojem kulturalnym w tym właśnie okresie mieszczaństwa polskiego na Śląsku, ono bowiem tworzyło piśmiennictwo swojej dzielnicy. W XVIII wieku recepcja literatury polskiej zaczyna się zmniejszać, przewagę natomiast zyskują wpływy obce.

Wkład Śląska do kultury polskiej zaznaczył się szczególnie silnie w okresie wczesnego humanizmu. W ogólnym obrazie literatury staropolskiej twórczość pisarzy śląskich zaznaczyła się wprawdzie silniej w dziedzinie prac naukowych i pism fachowych, a dużo słabiej w dziedzinie literatury pięknej, jednakże podkreślić należy, że właśnie do literatury pięknej wniosła ta twórczość specyficzne wartości, jako część literatury mieszczańskiej.

Ostatni referat, pt. "Literatura polska a literatury skandynawskie do połowy XVIII wieku", wygłosił doc. dr hab. Edmund Kotarski

(Bibl. PAN Gdańsk). Literatury skandynawskie, a przede wszystkim dominujące wśród nich duńska i szwedzka, wyrastały, podobnie jak literatura polska, w znacznej mierze z tradycji antycznej, nawiązywały do ksiąg Starożytności i Nowego Testamentu oraz do dorobku europejskiego renesansu i baroku. Ponadto charakteryzują się one dużym podobieństwem materiału tematycznego i dlatego właśnie stanowią znakomity materiał do analizowania układów paralelnych powstałych na gruncie kontaktów ze wspólnym pierwowzorem oraz będących reakcją na te same wydarzenia polityczne. Nie można natomiast mówić w przypadku literatury skandynawskiej i polskiej o wpływach, zależnościach genetycznych.

Spśród siedemnastu zaplanowanych referatów trzy nie zostały wygłoszone: prof. dra Mariana Szyrockiego pt. "Literatura polska a literatura niemiecka do połowy XVIII wieku", dra Włodzimierza Jurowa pt. "Orient w literaturze i kulturze staropolskiej" i doc. dr hab. Pauliny Lewin pt. "Literatura staropolska i literatury wschodniosłowiańskie (stan badań i postulaty)".

Obrady podsumował i zamknął prof. dr Jerzy Ziomek (UAM).

Mgr Katarzyna Mroczek

SESJA NAUKOWA W PIĘCDZIESIĘCIOLECIE ZGONU STEFANA ŻEROMSKIEGO

W dniach od 17 do 19 listopada 1975 r. odbyła się w Sali Lustrzanej Pałacu Staszica w Warszawie sesja naukowa w 50 rocznicę śmierci Stefana Żeromskiego. Organizatorami jej byli: Komitet Nauk o Literaturze Polskiej PAN, Instytut Badań Literackich PAN oraz Instytut Literatury Polskiej Uniwersytetu Warszawskiego, a referaty wygłosili także przedstawiciele innych ośrodków polonistycznych w kraju. Na otwarcie sesji przybyli: córka pisarza Monika Żeromska, wiceminister kultury i sztuki Aleksander Syczewski oraz zastępca sekretarza Wydziału I PAN - prof. Marianna Wojciechowski.